

Emlék és élmény nélkül kiüresedünk

Beszélgetés **Asztalos Zsolttal** az
Emlékmodellek című kiállítására

Kiscelli Múzeum,
2020. XI. 25. – 2021. II. 28.

A Kiscelli Múzeum templomterében látható *Emlékmodellek* című kiállítás az egyéni emlékezést állítja előtérbe. Asztalos Zsolt kognitív pszichológiai kutatások eredményeiből kiinduló képzőművészeti projektje a múlt, az emlékezet, a saját történet és a konstruált emlékezeti narratívák kérdéseit vizsgálja. A személyes és kollektív emlékezettel kapcsolatos kutatások, kérdésvetések a 20. század második felétől kezdődően egyre fontosabb szerepet töltenek be a múzeumi diskurzusokban. Amennyiben a múzeumra Pierre Nora kategóriája szerint emlékezhelyként (lieu de mémoire) tekintünk, amely intézményes keretek között biztosítja a múlt és a jelen közötti folytonosságot, akkor a múzeum működésében éppoly jelentőséggel bír az egykori, mint a jelen művészeti, társadalmi és politikai viszonyaira vonatkozó reflexió.

SA: Mióta határozza meg a történelem, a múlt, az emlékezés és felejtés problémaköre a művészi gyakorlatodat?

Asztalos Zsolt: Már jó ideje szinte csak ezzel a területtel foglalkozom – a történelem szerkeszthetőségével, a múlt viszonylagosságával, a kánonnal általános történelmi és speciálisan művészettörténelmi értelemben.

SA: Mit jelent számodra az emlékezés?

AZs: Az emlékezés valójában jelenkori álla-

potunk a múlt fényében. A megtörtént események inspirációk arra, hogy egy olyan önálló verziót írjunk belőlük, mely csak részben illeszkedik az eredeti történelemhez. Az emlékek egyrészt magunkról szólnak, másrészt a megtörtént eseményekről. Hogy mit választunk közülük, hogy emlékeket gyártunk belőlük, hogyan írjuk meg és időről-időre hogyan szerkesztjük át azokat, az mindig a jelenkori állapotunkról, aktuális világunkról

szól. Egyebekben az emlékezés összefüggésben áll a jövőképünkkel is. A jövőt mindig a múlt tapasztalataiból írjuk a jelenkori állapotunk szerint. Szóval, a jövőképünk sem választható el az emlékezetünktől.

SA: Az emlékezet etikai és politikai kérdés is?

AZs: Természetesen, és még számos más szempont kérdése is. Az emlékezetben, az emlékképben minden megjelenik, ami a jelen: a kor ízlése, az aktuális korszak trendjei, értékei, a személyes világkép, az egyéni érzelmi állapot és rengeteg egyéb befolyás. Az emlékek időről időre újraszerkesztődnek, melyből mindig kiolvasható az aktuális jelen. Ez a dinamikus változás igaz az egyéni és a kollektív emlékezetre is.

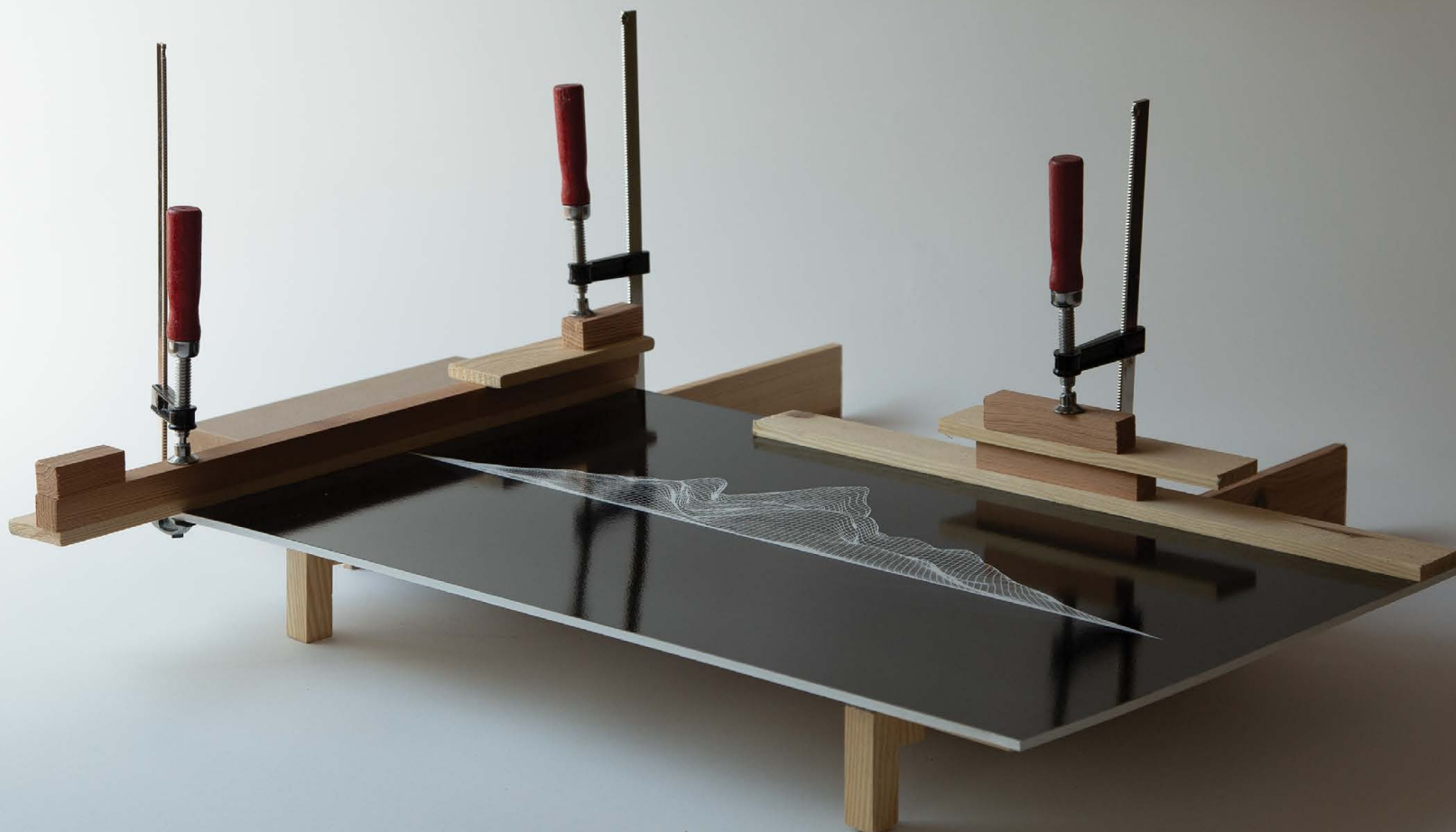
SA: Közhelynek számít, hogy az emlékművek és a múzeumok leginkább a múlt nyilvánosságának szánt reprezentációi?

AZs: Szerintem nem. A múlt reprezentációi, de van még sok más közvetítő is. Ez tulajdonképpen maga a kánonírás. Különös, ahogy folyamatosan írjuk a kánont, amely nem egy statikus egység, hanem folyamatosan újraszerkesztjük azt. Bizonyos dolgok olykor kiesnek belőle, máskor belekerülnek. A művészettörténelmi kánonírással több munkámban is foglalkoztam. Ilyen volt az

ASZTALOS Zsolt: *Emlékmodellek 4.*,
2019-2020, installáció, vegyes technika
A művész és a Molnár Ani Galéria
jövöltábjából

←

↑
 ASZTALOS Zsolt:
Emlékmodellek 39., 2019-2020,
 installáció, vegyes technika
 A művész és a Molnár Ani
 Galéria jóvoltából

Ismeretlen szerzők című munkám vagy az *Uniformizált művészettörténet* és a *Body of Art*-sorozat és így tovább. Különös számomra, hogy a kánonban szereplő alkotások is csak részben szólnak az alkotókról, ugyanakkor sokban azokról is, akik megírták azt. Egy múzeum pedig ugyanúgy szól a múzeumot „szerkesztőkről”, mint a művészekről. Így van ez az emlékműállításokkal is.

SA: Milyen elméletekre, tudományterületekre, kutatásokra támaszkodik a mostani kiállításod anyaga?

AZs: Létezik az úgynevezett emlékezetkutatás. Ebbe a kognitív pszichológiai kutatásoktól elkezdve az agykutatásig sok minden beletartozik. Nagyon megérintett például, hogy MRI-agyfelvételeken ki tudják mutatni az emlékeink változását az életkor előrehaladtával. Ez volt az egyik olyan pont, amikor elkezdtem kicsit jobban beleásni magam a témába. Különösnek tartottam, hogy nem megfogható emlékeket biológiailag, mate-

riálisan is tetten érhetünk. Az emlékezetkutatás tudománya számomra egy művészeti eszköz arra, hogy a valóságos, érzelmekkel, gondolatokkal teli emlékeket a tudomány által eltávolítsam magamtól és vitrinbe helyezve tárgyilagosan szemléljem. A kiállításon negyvenöt kutatási eredményt írok le, melyekről absztrakt modelleket készítettem. Ezek az *Emlékmodell*-installációk. Egy-egy ilyen *Emlékmodell* az emlékezés folyamatát jeleníti meg. Ezek egyfajta sémák, nincsenek mögöttük konkrét történetek. Bármilyen történetet behelyettesíthetünk.

SA: Alkotásaid a történelmi narratíva viszonylagosságát hangsúlyozzák, és a személyes emlékezet megragadhatóságának a korlátaival szembesítenek.

AZs: Ezek a korlátok nemcsak a személyes, de a kollektív emlékezetre ugyanúgy igazak. Minél többet olvastam a fent említett kutatási eredményekről, egyre világosabban láttam, hogy a nagy távlatú történelmi narratíva szerkesztése ugyanúgy működik, mint az egyéni emlékezeté. Ugyanazok a szempontok és hatások alakítják, és időről időre ugyanúgy újraszervezzük. Ráadásul a kollektív emlékezet magához igazítja az egyéni emlékezetet, és az egyéni a kollektívét. Szor-

ros egységben, szimbiózisban állnak együtt. Természetesen ez nagy általánosságban érthető, a részletekben lehetnek eltérések.

SA: Az az idő már elmúlt, amikor az idő nem számított?

AZs: Én úgy látom, hogy az idő mindig is számított. Már az antik írók elmékedéseiben is gyakran olvasható, hogy a múltra tekintetek példaként, és azt a jelenükkel vetették össze. Ez a későbbi korokban is visszatér. Szerintem mindig is a múlthoz igazítottuk a jelenünket. Vagy szembeállítottuk vele, vagy közelíteni szeretnénk volna hozzá.

SA: Andreas Huyssen közvetlenül az ezredforduló előtt azt mondta, hogy az emlékezet kortárs válsága kísérlet arra, hogy lelassítsuk az információfeldolgozás menetét; hogy ellensúlyozzuk az idő feloldódását az archívumok egyidejűségében; hogy a szimuláció, a gyors információk és a kábelhálózatok világtól eltérő szemléletmódra telessünk szert. Egy biztos pontra a zavaró és gyakran fenyegető heterogenitás, időeltolódás és információ-túlterhelés világában.

AZs: Valóban, korunkban annyira sok információ éri az embert, hogy nincs idő élménnyé, majd azt követően emlékké alakítani őket. Személy szerint ezt nagy problémának

↑ →
 ASZTALOS Zsolt: *Emlékmodellek*,
 2019-2020, installáció, vegyes technika
 A művész és a Molnár Ani
 Galéria jóvoltából

látom. Emlék és élmény nélkül kiüresedünk. Nem gondolom, hogy ennek a tendenciának bármilyen pozitív végeredménye lehetne.

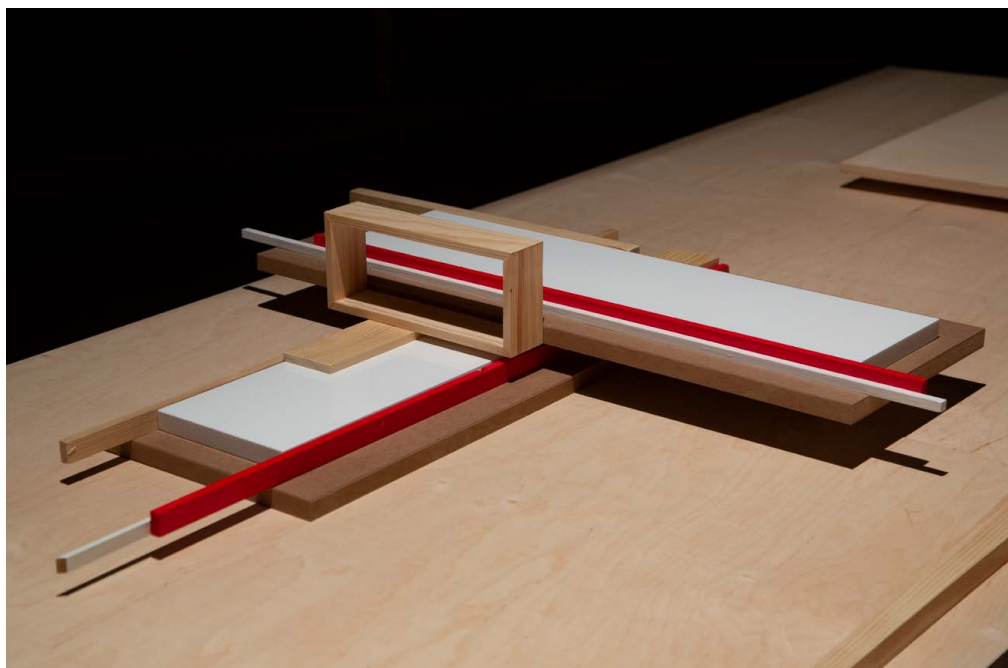
SA: Az emlékezet birtoklásáért és értelmezéséért folytatott küzdelem a társadalmi, politikai és kulturális érdekek közötti konfliktusokban és kölcsönhatásokban gyökerezik?

AZs: Minden bizonnyal. Egy adott korszak uralkodó csoportja létrehozza a saját emlékéjét, és ezzel együtt a jövőkéjét is, hisz a jövőt az emlékezet értékrendje alapján írjuk. Minden rendszer megírja a saját történelemkönyvét, újrendezi múzeumait, lecseréli köztéri szobrait. A múlt birtoklása identitáskérdés és öngigazolás.

SA: A társadalmi emlékezet kutatása a mai napig nem paradigmátikus, hanem interdiszciplináris, középpont nélküli tudományterület.

AZs: Ezt a munkát javarészt a történészek végzik. Nyilván rengeteg szempontból vizsgálják az adott társadalmi folyamatokat, de nehezen kizárható a korszellem, az egyéni befolyásoltság, a tudatos vagy tudat alatti elvárások általi torzítás. Ez része a rendszerek történetírás ambícióinak is. Bizonyára interdiszciplináris kutatási eszközök kellenének a múlt minél objektívebb megismeréséhez, de ez tökéletesen – szerintem – nehezen kivitelezhető.

SA: Foglalkozol a populáris emlékezettel és a múlt politikai eszközként való fölhasználásával is?

AZs: Ezzel nem foglalkoztam. Engem elsősorban egyetemes értelemben foglalkoztat a téma. Amúgy izgalmas terület, de valahogy nem akartam belefolyni.

SA: A posztmodern episztemológiaellenesség lenézi az élmény könnyen adódó összekapcsolását az emlékezettel. Mások a köztük tatóngó szakadékot a kulturális és művészi kreativitás hatékony serkentőjének tartják. Te mit gondolsz erről?

AZs: Az élmény és az emlékezet összekapcsolásáért a művészet nagyon sokat tett. Ez teljesen természetes. Sőt, a művészetnek ez is a dolga. Fontos, hogy élménnyé alakítsuk a megtörtént eseményeket, mert csak úgy építhetjük az identitásunkat.

SA: Mi a helyzet a kollektív és a személyes „amnéziával”?

AZs: Azt gondolom, hogy egymásra hatnak oda-vissza, és hasonló folyamatok alakítják ezeket. Egy társadalmi rendszer hathat az egyén emlékezetére, de ez visszafelé is igaz lehet. Vagyis a nagy történelmi korszakok felejtésbe taszíthatják az egyéni emlékezetet, de az egyén is bármikor hatással lehet a tömegek emlékezetére. Van némi negatív felhangja az amnézia kifejezésnek, de olykor fontos és egészséges eleme lehet az emlékezetnek. A múlt egyes részeinek – akár ideiglenes – elhalványítása védelmi reakció is lehet fennmaradásunk érdekében, hisz az emlékeink nemcsak gyógyíthatnak, hanem betegíthetnek is.